

REMIGIUSZ MIELCAREK

KONTROWERSJE WOKÓŁ LICZBY KRAJÓW ŚWIATA

WSTĘP

Podanie liczby krajów na świecie wydaje się sprawą banalną, tymczasem zagadnienie to urasta do rangi fundamentalnego problemu. Pytanie o liczbę krajów świata jest podstawowym pytaniem nie tylko w naukach politycznych i ekonomii, ale także w turystyce zagranicznej. Biuro podróży, reklamując turystom jakieś terytorium, chciałoby wiedzieć, czy jest ono osobnym krajem, czy tylko częścią innego kraju (stanem, prowincją, gminą itp.). W niemal każdej ofercie turystycznych wyjazdów zagranicznych pojawia się nagłówek poprzedzający program podróży, w którym wymienione są kraje, jakie odwiedzą turyści. Taki nagłówek ma duże znaczenie marketingowe. Z jednej strony, zdaje się eliminować, przynajmniej częściowo, jako klientów osoby, które w wymienionych krajach już były, z drugiej – działa motywująco na tych, którzy chcieliby „zaliczyć” kolejny kraj.

Z moich obserwacji poczynionych podczas prowadzenia grupowych egzotycznych wypraw dla biura podróży Logos Travel Marek Śliwka, a także wcześniej dla biur Esperantotur, Flugo i Asia Adventure, wynika, że turyści prowadzą rachubę odwiedzanych przez siebie krajów, a nawet konkurują o palmę pierwszeństwa w tej materii. Takie współzawodnictwo rozpoczęło się także wśród podróżników, niekoniecznie z pożytkiem dla lepszego poznania odwiedzanych miejsc.

Wobec oczekiwań osób podróżujących o podanie dokładnej liczby krajów na świecie nawet naukowcy mogą załamać ręce. Wydawałoby się, że co jak co, ale kraje da się policzyć. Skoro można policzyć np. wyspy, których jest więcej niż krajów, to dlaczego występują problemy z policzeniem tych ostatnich?

Kraje świata możemy podzielić na państwa, czyli kraje suwerenne, oraz na kraje zależne. W przypadku państw problemy są niewielkie. Powszechnie wiadomo, że spośród wszystkich krajów świata 193 to państwa członkowskie ONZ (www.en.wikipedia.org/wiki/Lista_pa%C5%84stw_ONZ, dostęp: 18.10.2011). Do tego dołączają państwa mające wszystkie cechy suwerennego kraju, ale niebędące członkami ONZ. Niektóre z nich cieszą się dużym uznaniem dyplomatycznym członków ONZ, inne nie mają żadnego poparcia międzynarodowego. Chodzi o Watykan, Kosowo, Naddniestrze, Abchazję, Południową Osetię, Górski Karabach, Północny Cypr, Somaliland i Tajwan (www.en.wikipedia.org/wiki/List_ofsovereign_states, dostęp: 18.10.

2011). Kolejne dwa państwa to Republika Saharawi (Sahara Zachodnia), której okupacja przez Maroko jest nieakceptowana, oraz Palestyna, która została uznana jako państwo przez niektórych członków ONZ, ale nie cieszy się pełną suwerennością z racji częściowej okupacji przez Izrael. W ten sposób powstała lista 204 krajów, których istnienie wydaje się oczywiste.

Niektóre kraje ze względów politycznych nie chcą na wydawanych przez siebie mapach zaznaczać wybranych innych krajów. Mołdawia nie uznaje np. Naddniestrza, a Gruzja stoi na stanowisku, że Abchazja i Południowa Osetia to tylko autonomiczne prowincje. W rzeczywistości te zbuntowane kraje mają odrębny byt państwowy, niezależnie od tego, czy ktoś je będzie uznawać, czy też nie.

W grupie państw różnice w listach krajów są minimalne, a niepodawanie niektórych wynika z pewnych politycznych uprzedzeń autorów, a nie z negowania *status quo*. Największe kontrowersje dotyczą liczby krajów zależnych. Przeglądając stronę „Dependent territory” w Wikipedii, można znaleźć jedynie 40 krajów (np. Polinezja Francuska, Reunion, Gwadelupa itd.), co do których we wszystkich obecnych koncepcjach podziału świata panuje zgodność. Status innych budzi kontrowersje, są też takie, które spełniają wymogi, aby traktować je jako kraj, ale są pomijane (www.en.wikipedia.org/wiki/Dependent_territory, dostęp: 18.10.2011).

Od wielu lat interesuję się problemem określenia liczby krajów na świecie. Muszę stwierdzić, że mimo opublikowania już dwóch map, odpowiednio w nakładach 10 tys. i 5 tys. egzemplarzy, w których zastosowana została koncepcja klasyfikacji mojego autorstwa, kolejne propozycje listy ulegają modyfikacji. Na mapie opublikowanej w 2007 r. zaznaczyłem 292 kraje, w tym 202 państwa (Grzębowski i in. 2007), ale w kolejnej publikacji, która ukazała się dwa lata później, 298 krajów, w tym 203 państwa (Grzębowski i in. 2009). Odmienna klasyfikacja jest częściowo uzasadniona zmianami geopolitycznymi na świecie, chociażby rozpadem Serbii i Czarnogóry na dwa odrębne państwa czy powstaniem w 2011 r. nowego suwerennego kraju – Sudanu Południowego. Państwo to zostało przyjęte do grona członków ONZ. W roku 2010 nastąpił rozpad Antyli Holenderskich na pięć odrębnych krajów zależnych: Curaçao, Bonaire, Sint Maarten, Sabę i Saint Eustatius. Ten z kolei rozpad nie miał w moich kolejnych wersjach list krajów żadnego znaczenia, bo już od wielu lat zachowywały się one tak, jakby nie tworzyły żadnej federacji, dlatego wykazywałem je na wyżej wspomnianych mapach.

Kolejne sporządzane przeze mnie wersje listy krajów świata były konsultowane z polskim podróżnikiem Arturem Anuszewskim, także zainteresowanym tym tematem. On z kolei moją klasyfikację konsultował z innymi podróżnikami.

W wyniku moich wieloletnich podróży i zbadania sytuacji w poszczególnych regionach globu powstała lista krajów, która zaprezentowana jest w ostatnim rozdziale tego artykułu. Wyróżniono 306 krajów na świecie, w tym 209 krajów suwerennych (państw) oraz 97 krajów zależnych. Wszystkie one spełniają warunki podanej w następnym rozdziale definicji kraju. Jednak wobec przypadków, które mogą budzić wątpliwości, kontrowersje czy wręcz brak akceptacji, podano odrębne uzasadnienie traktowania danego terytorium jako kraju. W większości przypadków możliwa była ocena w terenie, ponieważ do końca 2011 r. odwiedziłem 287 krajów z prezentowanej w tym artykule listy.

DEFINICJE

Brak zgody wśród różnych autorów co do rzeczywistej liczby krajów na świecie wynika często z niekonsekwencji w stosowaniu definicji kraju. W *Atlasie świata* wydawnictwa Demart znajduje się lista zatytułowana „Państwa i terytoria zależne” (Mroczkiewicz 2004). Dalej przedstawione są bardziej szczegółowe charakterystyki, ale opatrzone nagłówkiem „Państwa świata”. W atlasie wydawnictwa Pascal rozdzielono prezentację państw świata z ich krótkimi charakterystykami od opisu terytoriów niesamodzielnych i zależnych (Kucharski i in. 2002). Niestety, z atlasów tych trudno się dowiedzieć, ile jest krajów świata, bo aczkolwiek państwa to inaczej kraje suwerenne, to terytoria zależne wcale już krajami być nie muszą.

Istnieją różne definicje „kraj”. Gdy sięgniemy do definicji tego słowa w języku angielskim (*country*), to okaże się, że ma ono wiele znaczeń (www.thfreedictionary.com/country, dostęp: 19.10.2011). Warto jednak zwrócić uwagę na definicję, która mówi, że **kraj to określone terytorium lądowe zamieszkane przez przedstawicieli jednego lub wielu narodów** (www.businessdictionary.com/definition/country.html, dostęp: 19.10.2011). Definicja ta, choć krótka, bardzo wiele mówi. Przede wszystkim, niezależnie od tego, jaką definicją kraju chcemy się posługiwać, to zawsze odwołują się one do wymiaru geograficznego, a konkretnie – do terytorium lądowego. Mało tego, chodzi o ściśle określone terytorium, które od innych terytoriów oddziela naturalna bądź umowna granica. Tylko wtedy spełniony będzie warunek „określonego terytorium”. W związku z tym nie są krajami twory wirtualne, istniejące tylko w sieci, jak: Republika Molosia, Sułtanat Occusi-Ambeno, Sarmacja czy Republika Federalna Gregorii (www.micropedia.wikia.com/wiki/Wirtualne-pa%C5%84stwo, dostęp: 19.10.2011). Krajami nie można nazwać też tworów realnych, ale zajmujących tylko terytorium morskie (bez wysp) lub sztuczne konstrukcje, jak ma to miejsce w przypadku Księstwa Sealand (www.sealandgov.org, dostęp: 19.10.2011).

Kolejny segment omawianej definicji to wyraźne wskazanie, że terytorium lądowe, które składa się na kraj, musi być zamieszkane przez ludzi. Część terytoriów zależnych krajami nie jest, bo co prawda stanowią zdefiniowany granicami obszar, nie posiadają jednak mieszkańców. Skoro mowa o mieszkańcach, to domyślnie omawiana definicja daje do zrozumienia, że mieszkańcy ci są zorganizowani pod względem socjalnym, gospodarczym i administracyjnym.

Reasumując, aby terytorium można traktować jako kraj, powinno on spełniać wszystkie następujące warunki:

1. Posiadać naturalny obszar lądowy (wielkość jego powierzchni jest bez znaczenia);
2. Obszar lądowy musi być ściśle określony, tzn. oddzielony granicą od innych takich obszarów (mogą to być także masy oddzielających wód oceanicznych w przypadku krajów wyspiarskich);
3. Posiadać stałych mieszkańców (ludzi) [uważam, że mogą to być także mieszkańcy tymczasowi, np. pracownicy kontraktowi, pod warunkiem że ich ekipy się wymieniają i w ten sposób dane terytorium jest stale zaludnione – patrz Antarktyda];

4. Mieszkańcy muszą być zorganizowani w strukturę społeczną (naród lub różne narody), na czele której stoją rządzący, wyposażeni w atrybuty władzy w celu utrzymania ładu;

5. Musi istnieć centrum zarządzania (stolica administracyjna);

6. Mieszkańcy muszą prowadzić jakąkolwiek działalność ekonomiczną; może to być tylko wydawanie znaczków pocztowych (z działalnością tą wiąże się gospodarka pieniężna);

7. Posiadać symbole identyfikujące dane terytorium, takie jak flaga i godło.

Mamy także definicję państwa, niestety znów niejedną: politologiczną oraz prawną (www.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%84stwo, dostęp: 19.10.2011). Istotnym uzupełnieniem definicji prawnej państwa w porównaniu do warunków definiujących kraj jest posiadanie suwerennej władzy oraz zdolność wchodzenia w relacje międzynarodowe. Przez suwerenność rozumiemy to, że państwo jest niezależne od innych organizacji państwowych w zakresie realizacji funkcji wewnętrznych i zewnętrznych państwa. W obecnych, bardzo skomplikowanych realiach powiązań międzynarodowych suwerenność bywa względna. Państwa Unii Europejskiej utraciły wiele ze swojej suwerenności na rzecz wspólnej władzy unijnej. Suwerenność państw stowarzyszonych z USA, takich jak Palau, Mikronezja czy Wyspy Marshalla, również jest ograniczona. Rządy tych państw funkcjonują dzięki amerykańskim subwencjom. Stowarzyszenie Portoryko ze Stanami Zjednoczonymi, mimo oficjalnej nazwy „wolne państwo stowarzyszone”, idzie tak daleko, że trzeba traktować Portoryko jako kraj zależny.

Zdolność wchodzenia w relacje międzynarodowe, z czym związane jest uznanie na arenie międzynarodowej, jest istotną cechą państwa. Problem w tym, że często traktuje się ten wymóg w sposób bardzo rygorystyczny. Jeśli nikt nie uznaje jakiegoś państwa dyplomatycznie, to zakłada się, że go nie ma. Na wielu mapach nie umieszcza się np. Naddniestrza, Południowej Osetii czy Górskiego Karabachu. Nie ma jednak sensu zaprzeczać istnieniu tych państw, skoro one realnie istnieją. Wymóg uznania dyplomatycznego prowadzi do zaniechania opisywania rzeczywistości taką, jaka jest, i tworzenia fałszywego obrazu rzeczywistości, podyktowanego często emocjami politycznymi. Nieuznanie Kosowa przez Serbię nie sprawi, że zniknie ono jako twór państwowy. Uważam, że nawet nieuznane przez nikogo Somaliland i Górski Karabach spełniają wszystkie wymogi państwa, łącznie ze zdolnością wchodzenia w relacje międzynarodowe. Oba kraje posiadają w kilku państwach swoje przedstawicielstwa, nawet ze służbami konsularnymi wydającymi wizy dla obcokrajowców. Są one nieformalnymi ambasadami, ale nie działają przecież w podziemiu. Są to mniej sformalizowane związki pomiędzy tymi państwami.

Abchazję uznaje 6 członków ONZ, Tajwan – 15, a Naddniestrza nikt. Wydaje się więc, że dla realnego istnienia państwa warunek zdolności wchodzenia w relacje międzynarodowe jest mniej istotny. Kraje te zresztą zdolność taką posiadają, bo nawiązałyby z pewnością stosunki dyplomatyczne niemal z każdym państwem, które zechciałoby taki krok poczynić.

ROZBIEŻNOŚCI DOTYCZĄCE LICZBY KRAJÓW ŚWIATA

Jak już stwierdziliśmy, kontrowersje wokół liczby krajów świata wynikają przede wszystkim z braku konsekwencji w stosowaniu definicji kraju. Wystarczy w wyszukiwarce internetowej wpisać hasło „Countries of the World” i pojawi się wiele dokumentów z listami krajów, na których oprócz powszechnie znanych krajów znajdziemy bezludne terytoria. Jeśli zastosować definicję kraju, na takich listach nie powinny się znaleźć australijskie terytoria Wyspy Ashmore i Cartier, Wyspy Heard i McDonald, norweska Wyspa Bouveta czy amerykańskie Baker, Howland i Jarvis (www.infoplease.com/ipa/AO762461.html, www.theodora.com, dostęp: 19.10.2011). Niestety, nazwy te, podobnie jak wiele innych, pojawiają się w wykazach państw w atlasach, także tych wydanych w Polsce. A przecież nie dość, że nie są one państwami, to są terytoriami bezludnymi. Państwa takie, jak Australia, Norwegia czy Stany Zjednoczone, ogłosiły te wyspy swoimi terytoriami zamorskimi, ale nieuprawnione jest stosowanie wobec nich określenia „kraj”.

We współczesnym świecie utrudnieniem we właściwym wyróżnianiu krajów jest coraz powszechniejsze pojawianie się w obrębie państw obszarów autonomicznych. Takie obszary, pod nazwą republik autonomicznych, prowincji, terytoriów, dystryktów, miast itd., komplikują sytuację. Większość takich autonomicznych jednostek teoretycznie spełnia wymogi stawiane krajom. Istnieje jednak delikatna granica, za którą kończy się autonomia, a zaczyna bardziej odrębny byt. Dlatego kwestia ta wymaga wyjaśnienia. Jeśli wspomniane twory terytorialne występują na zwartym obszarze danego państwa, to w ogólności nie zasługują na wyodrębnienie jako osobny kraj, gdyż w wielu przypadkach prowadziłoby to do absurdu. Praktycznie wszystkie prowincje Hiszpanii posiadają autonomię, ale gdybyśmy nawet wzięli pod uwagę tylko te zasadniczo odbiegające pod względem etnicznym od reszty państwa, jak Kraj Basków, Katalonia, Baleary i Galicja, to próba wyodrębnienia ich jako osobnych krajów doprowadziłaby do rozpadu Hiszpanii. Wszystkie prowincje na europejskim obszarze Hiszpanii tworzą bardzo zintegrowaną całość, mocno ze sobą powiązaną. Podobnie jest ze stanami USA czy Meksyku. Nieco inna sytuacja jest z hiszpańskimi Wyspami Kanaryjskimi oraz portugalskimi Azorami i Maderą. Są to jedynie terytoria autonomiczne, ale ich oddalenie od metropolii, a nawet zaliczanie do obszarów poza Europą, przemawia za sensownością potraktowania ich jako kraje zależne. Nawet na stronach polskiego MSZ w dziale „Z wizą czy bez wizy” wspomniane terytoria figurują jako odrębne kraje (www.msz.gov.pl, dostęp: 19.10.2011).

Podobnie Gwadelupa, Martynika czy Reunion są departamentami zamorskimi Francji, a ich status prawny w niczym nie odbiega od statusu departamentów metropolitalnych. Są to jednak obszary położone w zupełnie innych częściach świata niż Francja. Podobna rzecz ma się z amerykańskimi stanami Alaską i Hawajami. Zamorski charakter terytorium ma w tym przypadku decydujące znaczenie.

Są jednak na świecie terytoria, które nie spełniają warunków definicji państwa i tworzą zwartą całość z państwem macierzystym, a mimo to powinny zostać wydzielone jako odrębne kraje zależne. Ma to miejsce wówczas, gdy te jednostki terytorialne wykazują znacznie większą niezależność, niż wynikałoby ze zwykłej autonomii. Dla przykładu: Iracki Region Kurdystanu znajduje się na terenie państwa o nazwie

Irak, ale posiada, poza własnym parlamentem i rządem (to mają także autonomie), również własną armię będącą gospodarzem terenu oraz sprawują kontrolę nad swoimi granicami i prowadzą odrębną od Iraku politykę imigracyjną (osobne przepisy wizowe). Pewne elementy niezależności przypominają tutaj już atrybuty niezależnego państwa.

Oficjalny obieg własnej waluty w Szkocji – funtów szkockich i odrębna polityka fiskalna to coś więcej niż autonomia. Fasadowe połączenie wolnego Dystryktu Braćko z państwem Bośnia i Hercegowina zmusza wręcz do potraktowania go jako odrębnego kraju zależnego. Podobna sytuacja dotyczy Republiki Serbskiej w Bośni i Hercegowinie. Rząd federalny w Sarajewie ma mały wpływ na to, co się dzieje w tzw. Republice Serbskiej (nie mylić z Republiką Serbii).

Z powyższych przykładów widać, że procedurze tworzenia list krajów powinien towarzyszyć przede wszystkim zdrowy rozsądek. Nie ma sensu mnożyć bytów, ale należy wnikliwie przeanalizować sytuację każdego terytorium i odpowiedzieć sobie na pytanie, czy spełnia ono narzucone definicją warunki bycia krajem.

Istnieje grupa obszarów, które zwłaszcza u filatelistów wywołać mogą przekonanie, że są odrębnymi krajami. Mam tu na myśli takie terytoria, jak Lundy, Hustadvika, wyspa Lord Howe w Australii, wyspa Niuafo'ou w Królestwie Tonga czy Aitutaki i Pernhn na Wyspach Cooka. Trzy ostatnie wymienione miejsca wydają własne znaczki pocztowe, uznane przez Uniwersalną Unię Poczтовую, ale Niuafo'ou, podobnie jak Aitutaki i Pernhn nie mają żadnej autonomii. Są one integralną częścią państw, do których należą, jednymi z wielu wysp tychże państw. W przypadku Lundy, Hustadvika i Lord Howe nie ma żadnych podstaw do wyróżniania ich jako osobnych krajów. Administracyjnie Lundy należy do hrabstwa Devon w Anglii, Hustadvika jest w Norwegii, a wyspa Lord Howe jest częścią australijskiego stanu Nowa Południowa Walia. Znaczki tam emitowane nie są znaczkami pocztowymi w myśl regulacji Uniwersalnej Unii Pocztovej, choć takie przypominają, a tylko naklejkami prywatnych firm kurierskich, które działają na tych terytoriach z powodu braku oddziałów oficjalnych poczty narodowych.

WSPÓLZAWODNICTWO PODRÓŻNICZE

We wstępie wspominałem o tym, jaką wagę do liczby odwiedzonych przez siebie krajów przykładają turyści. Istnieje tu wręcz rywalizacja, wywołująca niejednokrotnie zazdrość, ale też motywująca do dalszego podróżowania, a przez to do poznawania świata. Ten bakcyl współzawodnictwa ogarnął też podróżników, którzy podróżują dużo czy to w celach hobbistycznych, czy też w ramach wykonywanej profesji (np. geografowie, biolodzy, dziennikarze i reporterzy, pisarze, specjaliści od turystyki).

Gdy pracowałem nad zestawieniem listy krajów świata, przekonałem się, że wielu podróżników stworzyło własne zestawienia, czasami dość subiektywne, dostosowane do ich możliwości i potrzeb. Część polskich podróżników, z wybitnym Arturem Anuszkowskim, autorem wielu albumów fotograficznych o świecie, zaakceptowało moją listę krajów świata, ale np. znany podróżnik z Gdańska Wojciech Dąbrowski posługuje się innym zestawieniem. W 2010 r. miałem okazję przez 19 dni podróżo-

wać wspólnie na statku z angielskim podróżnikiem Ralfem Westem, mieszkającym na stałe w Japonii, oraz z seniorem podróżnikiem z Włoch Alberto Paccianim, który był nawet na biegunie północnym. O ile z angielskim podróżnikiem byliśmy w zasadzie zgodni co do liczby krajów, to Pacciani stał twardo na stanowisku, że Wyspa Św. Heleny, Falklandy, Montserrat itd. należą do Zjednoczonego Królestwa, popularnie, choć błędnie, nazywanego Wielką Brytanią. Te przykłady pokazują, jak trudne jest określenie liczby krajów świata.

W efekcie tego współzawodnictwa powstały różne kluby podróżników, które nie tylko są forum wymiany doświadczeń, ale także ośrodkiem mierzenia osiągnięć podróżników poprzez ranking na podstawie liczby odwiedzonych przez nich krajów. Jednym z takich klubów jest powołany w 1954 r. w Kalifornii ekskluzywny Travelers' Century Club (www.travellerscenturyclub.org, dostęp: 19.10.2011). Warunkiem przynależności do tego klubu jest odwiedzenie co najmniej 100 krajów z listy 321 uznanych przez klub. Członkowie klubu uważają oczywiście, że stworzona przez nich lista jest powszechnie przyjęta na świecie. Wyróżniono w niej, podobnie jak w mojej koncepcji, Alaski i Hawaje, a także pomija się bezludne terytoria zależne. Niektóre pomysły autorów listy wydają się jednak nie do przyjęcia. Wyróżnienie jako odrębnego kraju Wysp Ryukyu z Okinawą świadczy o zatrzymaniu się autorów na czasach wojny wietnamskiej. Dziś jest to integralna część Japonii. O podobnym podejściu świadczy traktowanie Zjednoczonych Emiratów Arabskich jako 7 oddzielnych emiratów (krajów). Tymczasem, mimo że emiraty te są udzielnymi monarchiami absolutnymi, to jednak na poziomie federalnym Zjednoczone Emiraty Arabskie tworzą zintegrowaną całość (wspólna polityka zagraniczna, wspólna armia i policja federalna). Travelers' Century Club bywa też niekonsekwentny. Turcja na jego liście, zresztą niesłusznie, podzielona została na dwa kraje: część europejską i azjatycką, natomiast Panama, również leżąca na dwóch kontynentach, jest w tym wykazie jednym krajem.

Jeszcze większe forum dla współzawodnictwa podróżniczego stworzył także Amerykanin Charles A. Valey w postaci wirtualnego klubu podróżników Most Traveled People (Najwięcej Podróżujący Ludzie) (www.mosttraveledpeople.com, dostęp: 19.10.2011). Uznano, że dla oceny efektywności podróżowania danej osoby lista krajów jest niewystarczająca. Stworzono listę 872 krajów, terytoriów zależnych, regionów autonomicznych, stanów, prowincji, a nawet bezludnych wysp. Na dzień 19.10.2011 w rankingu uczestniczyło 11 846 osób. Aczkolwiek osobiście zajmuję w tym rankingu 16 miejsce – 644 terytoria (stan na 19.10.2011) i poddałem się mu z czystej ciekawości, to mam do całej idei poważne zastrzeżenia. Podział proponowany przez Most Traveled People jest pełen absurdów, np. Szwajcarię podzielono na kantony, a wielki Kazachstan pozostawiono jako jedność.

Idea podziału świata na mniejsze niż kraj jednostki ma w zamyśle autorów zobiektywizować ranking osób dążących „do bycia wszędzie”. Wspomniany podróżnik polski Artur Anuszewski przygotował jeszcze bardziej szczegółowy podział, w którym wyróżnił ponad 1200 terytoriów. Propozycje takich podziałów nie mają, moim zdaniem, większego sensu. Czasem prowadzi to nawet do wypaczeń, jeśli ktoś jest opętany manią zaliczania, a nie dowiedzenia się czegoś o świecie, zdobywania wiedzy podczas własnych podróży. To poznawanie świata powinno się odbywać nie tyl-

ko dla naszej satysfakcji, ale przede wszystkim po to, aby tak zdobytą wiedzę przekazywać innym. Przez podróżowanie doskonalimy się, m.in. po to, aby móc doskonalić świat. To winno być przesłaniem podróżowania, a nie chęć imponowania i współzawodnictwa.

W świetle podanych w tym rozdziale faktów uważam, że poprzestanie na liście krajów ma sens, bo okazuje się (patrz rozdz. Definicje), że pojęcie kraju można sensownie zdefiniować. Lista krajów nie jest sztuką dla sztuki, ale jest konieczna dla publikatorów, naukowców, dydaktyków, polityków, biur podróży czy wreszcie dla turystów.

WYKAZ KRAJÓW ŚWIATA WRAZ Z ICH STOLICAMI ORAZ OMÓWIENIE PRZYPADKÓW MOGĄCYCH BUDZIĆ WĄTPLIWOŚCI (WEDŁUG KONCEPCJI AUTORA)

W prezentowanej po raz pierwszy liście umieszczono 306 krajów, w tym 209 państw (suwerenne kraje) oraz 97 krajów zależnych. Nazwy stolic podano w wersji spolszczonej w przypadkach, gdy taka wersja jest powszechnie używana w Polsce.

EUROPA (71 krajów)

- PAŃSTWA EUROPY (47 krajów)
  1. ALBANIA (Tirana)
  2. ANDORA (Andorra la Vella)
  3. AUSTRIA (Wiedeń)
  4. BIAŁORUŚ (Mińsk)
  5. BELGIA (Bruksela)
  6. BOŚNIA I HERCEGOWINA (Sarajewo)
  7. BUŁGARIA (Sofia)
  8. CHORWACJA (Zagrzeb)
  9. CZARNOGÓRA (Podgorica)
  10. CZECHY (Praga)
  11. DANIA (Kopenhaga)
  12. ESTONIA (Tallinn)
  13. FINLANDIA (Helsinki)
  14. FRANCJA (Paryż)
  15. GRECJA (Ateny)
  16. HISZPANIA (Madryt)
  17. HOLANDIA (Haga – siedziba rządu, Amsterdam)
  18. IRLANDIA (Dublin)
  19. ISLANDIA (Rejkiawik)
  20. LIECHTENSTEIN (Vaduz)

21. LITWA (Wilno)
22. LUKSEMBURG (Luksemburg)
23. ŁOTWA (Ryga)
24. KOSOWO (Prisztina)
25. MACEDONIA (Skopje)
26. MALTA (La Valletta)
27. MOŁDAWIA (Kiszyniów)
28. MONAKO (Monako)
29. NADDNIESTRZE (Tyraspol)
30. NIEMCY (Berlin)
31. NORWEGIA (Oslo)
32. POLSKA (Warszawa)
33. PORTUGALIA (Lizbona)
34. RUMUNIA (Bukareszt)
35. ROSJA (Moskwa)
36. SAN MARINO (San Marino)
37. SERBIA (Belgrad)
38. SŁOWACJA (Bratysława)
39. SŁOWENIA (Lubljana)
40. SUWERENNY WOJSKOWY ZAKON MALTAŃSKI (Rzym)
41. SZWECJA (Sztokholm)
42. SZWAJCARIA (Berno)
43. UKRAINA (Kijów)
44. WATYKAN (Ager Vaticanus w Rzymie)
45. WĘGRY (Budapeszt)
46. WŁOCHY (Rzym)
47. ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO WIELKIEJ BRYTANII I IRLANDII PÓŁNOCNEJ (Londyn)

Powyższa lista, poza trzema przypadkami, pojawia się we wszystkich klasyfikacjach suwerennych krajów (państw) Europy. Na liście tej jedyne kontrowersje może wzbudzać:

KOSOWO – kraj ten ogłosił niepodległość od Serbii 17 lutego 2008 r.; choć Kosowo nie jest członkiem ONZ i Serbia nie uznaje dyplomatycznie tego państwa, to zostało ono uznane przez 85 państw członkowskich ONZ, w tym przez Polskę, a w 2010 r. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że jednostronna deklaracja niepodległości Kosowa nie narusza zasad prawa międzynarodowego.

NADDNIESTRZE – obejmuje znajdujące się na lewym brzegu Dniestru tereny Republiki Mołdawii oraz prawobrzeżne miasto Bendery (Tighina). Jest to pas ziemi o długości ok. 200 km i średniej szerokości 12–15 km. Naddniestrze proklamowało

niepodległość od Mołdawii 2 września 1990 r. Nie zostało ono uznane dyplomatycznie przez żadne państwo członkowskie ONZ. Jego niepodległość uznały tylko Abchazja i Południowa Osetia, obie nieuznawane przez ONZ. Jest to suwerenny kraj, nad którym Mołdawia nie sprawuje jakiegokolwiek jurysdykcji. Ma on wszystkie atrybuty państwa: suwerenny parlament i rząd, wojsko, policję, kontrolę własnych granic, system wizowy, własną jednostkę monetarną – rubel Naddniestrza, własną pocztę (nieuznaną przez Uniwersalną Unię Poczтовую) wydającą znaczki pocztowe właściwe temu krajowi oraz tablice rejestracyjne pojazdów (Mielcarek 2005).

SUWERENNY WOJSKOWY ZAKON MALTAŃSKI – oficjalna nazwa: Suwerenny Rycerski Zakon Szpitalników św. Jana z Jerozolimy z Rodos i z Malty. Jest to świecki rycerski zakon katolicki, zwany w skrócie kawalerami maltańskimi. Zakon powstał w 1130 r. w Jerozolimie. W 1291 r., kiedy upadło Królestwo Jerozolimy, Zakon przeniósł się na Cypr. W roku 1309 zdobył Rodos, a w 1530 opanował Malte, którą ogłosił własnym państwem zakonnym. W 1800 r. Malte zajęli Anglicy i Zakon został wydalony z tego kraju. Nie utracił jednak statusu państwowości (Mielcarek 2002a). W 1834 r. siedzibę Zakonu przeniesiono do Rzymu. Zakon Maltański, aczkolwiek w powszechnym rozumieniu uważany jest za międzynarodową organizację humanitarną, posiada wszystkie atrybuty niepodległego państwa. Zakon ma na terenie Rzymu dwie eksterytorialne parcele, czyli takie, które wyłączone są spod jurysdykcji włoskiej. Od 1 lipca 2000 r. Zakon posiada też eksterytorialną enklawę na Malcie (Zamek St. Angelo w La Valletta) (Mielcarek 2002b). Aby było jasne – te trzy eksterytorialne enklawy nie są terenami ambasad. Zakon utrzymuje stosunki dyplomatyczne ze 104 państwami świata. Suwerenny Wojskowy Zakon Maltański posiada więc własne terytorium. Mało tego, ma wojsko, choć bez broni, ale umundurowane, jest obserwatorem w ONZ i utrzymuje stosunki dyplomatyczne z 91 państwami, wydaje własne paszporty, ma odrębne od Włoch tablice rejestracyjne, bije własną monetę – scudo i ma własną pocztę wydającą znaczki pocztowe z napisem „Sovrano Militare Ordine di Malta”. Poczta ta uznana jest przez Uniwersalną Unię Poczтовую. Na czele tego państwa zakonnego stoi Wielki Mistrz, który nosi również tytuł Wielkiego Księcia, a także dostaje od papieża kapelusze kardynalski. Jest on jedynym świeckim kardynałem z prawem uczestnictwa w konklawe, czyli w wyborze nowego papieża (Mielcarek 2005).

Zaskoczenie może wywołać fakt określenia stolicy Watykanu jako Ager Vaticanus (Wzgórze Watykańskie). Jest to siedziba papieża. Watykan nie składa się z jednego terytorium. Ager Vaticanus to jego główna część, ale oderwane od niego eksterytorialne enklawy, jak np. Bazylika św. Jana na Lateranie, Bazylika św. Pawła za Murami, Bazylika Santa Maria Maggiore czy Pałac Papieski w Castel Gandolfo, są integralnymi częściami suwerennego terytorium Stolicy Apostolskiej (Mielcarek 2002a).

- KRAJE ZALEŻNE EUROPY (24 kraje)
  1. ALDERNEY (dependencja Guernsey, St. Anne)
  2. ATHOS (Republika Mnichów, Grecja, Keries)
  3. AZORY (Portugalia, Ponta Delgada)
  4. BRECQHOU (dependencja Sark nie uznająca tej zależności, Fort Brechou)

5. CAMPIONE D'ITALIA (eksklawa Włoch, Campione)
6. DYSTRYKT BRĆKO (Bośnia i Hercegowina, Brćko)
7. GIBRALTAR (Zjednoczone Królestwo, Gibraltar)
8. GUERNSEY (Korona Brytyjska, Saint Peter Port)
9. HERCEG BOŚNIA – kantony chorwackie (Bośnia i Hercegowina, zachodni Mostar)
10. HERM (dependencja Guernsey, Herm)
11. IRLANDIA PÓLNOČNA (Zjednoczone Królestwo, Belfast)
12. JAN MAYEN (Norwegia, stacja meteorologiczna)
13. JERSEY (Korona Brytyjska, Saint Halier)
14. KORSYKA (wspólnota terytorialna Francji, Ajaccio)
15. OBWÓD KALININGRADZKI (eksklawa Rosji, Kaliningrad)
16. REPUBLIKA SERBSKA (Bośnia i Hercegowina, Banja Luka)
17. SARK (dependencja Guernsey, Sark)
18. SEBORG (mikrokraj, księstwo zakonne, Włochy, Seborga)
19. SVALBARD (Norwegia, Longyearbyen)
20. SZKOCJA (Zjednoczone Królestwo, Edynburg)
21. WALIA (Zjednoczone Królestwo, Cardiff)
22. WYSPA MAN (Korona Brytyjska, Douglas)
23. WYSPY ALANDZKIE (Finlandia, Mariehamn)
24. WYSPY OWCZE (Królestwo Danii, Torshavn)

W odróżnieniu od listy państw Europy, lista krajów zależnych na naszym kontynencie budzić może więcej kontrowersji, stąd konieczność omówienia niemal każdego przypadku z osobna. We wszystkich listach krajów i atlasach pojawia się Gibraltar. Tu nie ma problemu. Jest to zamorskie terytorium zależne Zjednoczonego Królestwa, notabene obszar sporny z Hiszpanią, posiadający własną walutę – funt Gibraltaru oraz identyfikujące go znaczki pocztowe. Z kolei Svalbard oraz Jan Mayen to dwa oddzielne terytoria zamorskie Norwegii. Wyspy Owcze zaś to nie tyle terytorium zamorskie Danii, co kraj tworzący wraz z Danią oraz Grenlandią Królestwo Danii. Wyspy Owcze nie podlegają jurysdykcji duńskiego rządu, ale uznają zwierzchność duńskiej monarchii. Co ciekawe, mimo iż są krajem wchodzącym w skład Królestwa Danii, to nie są, tak jak Dania, członkami Unii Europejskiej. Mało tego – posiadają własny rząd, parlament, policję, walutę (korony Wysp Owczych) oraz znaczki pocztowe.

Podobna do sytuacji Wysp Owczych jest sytuacja niekwestionowanych w różnych podziałach politycznych Europy takich krajów, jak Wyspa Man, Jersey i Guernsey. Wyspa Man, leżąca pomiędzy Anglią, Szkocją a Irlandią Północną, jest terytorium zależnym Korony Brytyjskiej, co nie jest tożsame ze Zjednoczonym Królestwem. To nie przypadek Gibraltar, będącego terytorium zamorskim Zjednoczonego Królestwa. Wyspa Man nie jest częścią Zjednoczonego Królestwa, a z Unią Europejską łączy ją tylko układ stowarzyszeniowy.

Podobna jest sytuacja wysp Guernsey i Jersey, które w sensie geograficznym zajmują Wyspy Normandzkie. Te dwa ostatnie kraje są tzw. bailiawatami Korony Brytyjskiej. Bailiawat (ang. *bailiwick*) to archaiczna brytyjska jednostka administracyjna, na czele której stoi królewski urzędnik – bailiff (Mielcarek 2002b). Guernsey i Jersey podlegają formalnie brytyjskiej monarchii, a nie brytyjskiemu rządowi. Nie są więc częścią Zjednoczonego Królestwa i nie obowiązuje w nich prawodawstwo brytyjskie ani unijne. Wszystkie te trzy kraje posiadają własne krajowe waluty i odrębne od brytyjskiej poczty. Stanowią one także swoiste raje podatkowe.

Fakt istnienia wyżej wymienionych krajów zależnych nie jest kwestionowany w różnych wykazach. Poniżej podano uzasadnienie sensowności wyróżniania pozostałych krajów z listy krajów zależnych Europy. Kraje te pogrupowano według przynależności do poszczególnych państw.

SZKOCJA – jest jednym z czterech krajów tworzących Zjednoczone Królestwo. Z racji pozycji politycznej Anglię można uważać za podmiot Zjednoczonego Królestwa, Szkocja zaś stanowi terytorium zależne. Zasluguje na miano odrębnego kraju zależnego, bo obowiązujące tam regulacje wykraczają poza ramy zwykłej autonomii. Szkocja prowadzi własną politykę fiskalną, a także posiada narodową walutę – funty szkockie.

WALIA – jeden z czterech krajów współtworzących Zjednoczone Królestwo, bardziej przypomina zwykłą autonomię. Posiada własny rząd i parlament, ale prowadzi wspólną z Anglią politykę fiskalną. Jego odrębność widoczna jest wyraźnie w sferze etnicznej i kulturowej. W gospodarce i sporcie wymieniana jako oddzielny kraj. Pojawia się w niektórych wykazach krajów świata.

IRLANDIA PÓŁNOCNA – jeden z czterech krajów współtworzących Zjednoczone Królestwo. W świadomości jej katolickich mieszkańców traktowana jako terytorium Irlandii okupowane przez Anglię. Posiada własną walutę.

ALDERNEY – dependencja Bailiwatu Guernsey, politycznie zasadniczo niezależna od niego. Obowiązuje tam odrębne prawodawstwo. Poczta Guernsey wydaje znaczki pocztowe z napisem „Alderney”.

SARK – dependencja Bailiwatu Guernsey, politycznie zasadniczo niezależna od niego. Posiada własną konstytucję (Mielcarek 2005). W grudniu 2008 r. przeprowadzono tam pierwsze demokratyczne wybory, w wyniku których – jak się zdawało – zostanie obalony panujący dotąd feudalizm. Jednak wyniki wyborów dały zdecydowaną przewagę frakcji konserwatywnej, która stara się utrzymać system feudalny. W ramach dostosowania własnych przepisów do zapisów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka zniesiono jednak po tych wyborach prawo mężów do bicia żon, ale zachowano przywilej władcy Sarku, zwanego Seigneur, do prawa pierwszej nocy. Tradycyjną daninę dla władcy zastąpiono podatkiem, co jest tylko werbalną kosmetyką. Sark nie posiada, tak jak Zjednoczone Królestwo, bezpłatnej opieki medycznej oraz systemu emerytalnego. Na wyspie obowiązuje zakaz używania samochodów i motocykli.

HERM – dependencja Bailiwatu Guernsey, politycznie zasadniczo niezależna od niego. Posiada własną pocztę, która zobowiązana jest sprzedawać tylko znaczki poczty Guernsey.

BRECQHOU – dependencja Sark. Jej właściciele po wyborach w grudniu 2008 r. wypowiedzieli podległość Sark. Wydano już kilka serii znaczków pocztowych z napisem „Brecqhou”. W obecnej sytuacji wyspę można uznać za quasi-państwo.

ATHOS – republika teokratyczna, zarządzana wspólnie przez greckiego gubernatora (sfera utrzymania porządku publicznego, kontroli granicznej i celnej) oraz czteroosobową Świętą Radę Wykonawczą – Iera Epistasia (przeorowie wybranych klasztorów). Mimo że republika (390 km² powierzchni) znajduje się formalnie w Grecji, utrzymuje kontrolę graniczną i prowadzi własną politykę wizową, opartą na ściśle określonych limitach liczby przyjezdnych. Planując wjazd do republiki, zwłaszcza w okresie letnim, starania o wizę (*diamonitrión*) należy rozpocząć co najmniej pół roku przed planowanym wyjazdem. Prawo unijne nie ma większego zastosowania. Obowiązuje zakaz wjazdu na teren tego quasi-państwa kobiet oraz osób o orientacji homoseksualnej. Zakazana jest hodowla i wwóz zwierząt domowych płci żeńskiej. W mocy jest także kategoryczny zakaz kąpiei morskich. Rachubę czasu prowadzi się na sposób bizantyjski, a pojazdy mają odrębną od greckiej rejestrację. Godłem narodowym jest godło Cesarstwa Bizantyjskiego. Athos posiada własne procedury kontroli granicznej i celnej (Mielcarek 2005).

AZORY – autonomiczna prowincja Portugalii, ale o charakterze zamorskim. Wybiera własnego prezydenta. Azory emitują znaczki pocztowe.

DYSTRYKT BRĆKO – zajmuje 493 km² powierzchni, graniczy z Chorwacją, Federacją Bośni i Hercegowiny (federacja bośniacko-chorwacka w Bośni i Hercegowinie) i Republiką Serbską; został utworzony w 1993 r. Formalnie jest częścią Bośni i Hercegowiny. Niestety, państwo to stanowi sztuczny twór, formalnie podzielony na trzy bardzo niezależne od siebie terytoria: Federację Bośni i Hercegowiny, Republikę Serbską oraz Dystrykt Brćko. Dwie ostatnie jednostki funkcjonują jak państwa w państwie. Dystrykt Brćko oficjalnie stanowi część Republiki Serbskiej oraz Federacji Bośni i Hercegowiny, ale władze tych terytoriów nie sprawują nad nim kontroli. Wpływy władz centralnych sprowadzają się wyłącznie do reprezentacji dyplomatycznej, wydawania paszportów i tablic rejestracyjnych pojazdów oraz wymogu używania tylko flagi państwa Bośnia i Hercegowina. Dystrykt Brćko działa jako wolny dystrykt (wolne miasto). Skład ludnościowy to 40% Serbów, 40% Bośniaków oraz 20% Chorwatów. Posiada własny parlament, rząd, na którego czele stoi burmistrz, oraz siły policyjne. Jest terytorium neutralnym i zdemilitaryzowanym, nadzorowanym przez specjalnego wysłannika ONZ. Stali mieszkańcy tego dystryktu nie podlegają obowiązkowi służby wojskowej w armii Bośni i Hercegowiny. Na terenie dystryktu działają dwie różne poczty, zarówno Republiki Serbskiej, jak i Bośni i Hercegowiny.

HERCEG BOŚNIA – nazwano tak istniejącą w latach 1991–1994 chorwacką republikę na terenie Bośni i Hercegowiny. Dziś formalnie jej terytorium wchodzi w skład Federacji Bośni i Hercegowiny, będącej jednym z trzech terytoriów wchodzących w skład państwa o nazwie Bośnia i Hercegowina. W praktyce jednak obecne władze na terytorium dawnej Republiki Herceg Bośni w ograniczonym stopniu podporządkowują się władzom Federacji Bośni i Hercegowiny. Istnieje więc, choć nieformalnie, ale realnie, w Bośni i Hercegowinie kolejne państwo w państwie. Chodzi tutaj

o terytoria następujących kantonów: Nr 2 – kanton Posowina (83% Chorwatów), część kantonu Nr 6 – Centralna Bośnia (39% Chorwatów), część kantonu Nr 7 – Hercegowina Neretwa z zachodnią częścią Mostaru (50% Chorwatów), Nr 8 – Zachodnia Hercegowina (80% Chorwatów) oraz Nr 10 – Zachodnia Bośnia (79% Chorwatów). Na wymienionych terenach działa odrębna poczta – Chorwacka Poczta Mostaru. Jest ona niezależna od Poczty Bośni i Hercegowiny i wydaje własne znaczki pocztowe, jednak z napisem „Bośnia i Hercegowina”.

REPUBLIKA SERBSKA – ze stolicą w Banja Luce, jest jednym z trzech terytoriów wchodzących w skład państwa o nazwie Bośnia i Hercegowina. Nie należy mylić tego kraju z Republiką Serbii (stolica Belgrad), która traktuje Republikę Serbską jako oddzielne państwo. Republika Serbska nawet w oficjalnej symbolice odcina się od symboli narodowych Bośni i Hercegowiny. Posiada niezależny od władz centralnych rząd, ma też własną pocztę (znaczki pocztowe z napisem „Republika Srpska”). Oficjalnie preferuje się używanie w pisowni cyrylicy. Kraj ten utrzymuje też specjalne przedstawicielstwa w niektórych krajach, które *de facto* są półoficjalnymi ambasadami.

CAMPIONE D'ITALIA – jest eksklawą Włoch (Lombardia) na terenie szwajcarskiego kantonu Ticino. Zajmuje powierzchnię 2 km² nad brzegiem jeziora Lugano. Posiada specjalny status prawny. Jest rajem podatkowym dla osób prywatnych (nie dla przedsiębiorstw) i ma bardzo liberalne prawo dotyczące hazardu. Oficjalną walutą jest frank szwajcarski. Telefonia jest też szwajcarska, co wymaga stosowania kodu Szwajcarii. Poczta jest włoska, ale w adresowaniu korespondencji stosować można kody włoski lub szwajcarski. Tablice rejestracyjne samochodów są włoskie.

SEBORGIA – leży w Ligurii we Włoszech, zajmuje powierzchnię 4,91 km² i liczy 321 mieszkańców (2007). W 1995 r. proklamowano księstwo zakonne (Zakon Rycerski św. Bernarda) i jednostronnie ogłoszono niepodległość od Włoch. Aczkolwiek mieszkańcy Seborgi formalnie podporządkowują się włoskiej jurysdykcji, Księstwo w symbolice podkreśla swoją niezawisłość w formie: oznakowanej granicy państwowej, wywieszaniu flagi Księstwa, biciu własnej obiegowej waluty o nazwie luigino, emisji własnych znaczków pocztowych (przy wysyłce poza granice Księstwa obok znaczka Seborgi potrzebny znaczek włoski) i wydawania własnych tablic rejestracyjnych (mogą być używane wraz z tablicami włoskimi). Władcą konstytucyjnym jest książę, który jest także Wielkim Mistrzem Zakonu Rycerskiego św. Bernarda. Seborga zaliczana jest także do rajów podatkowych dla przedsiębiorstw (Mielcarek 2005).

KORSYKA – odrębny region administracyjny Francji o specjalnym statusie (Wspólnota Terytorialna Korsyki), innym niż w pozostałych regionach metropolitalnej Francji. Korsyka znana jest z dążeń niepodległościowych oraz wyższości prawa zwyczajowego nad pisaniem. Nadal funkcjonuje prawo vendetty oraz pojedynku na pistolety lub szable.

OBWÓD KALININGRADZKI – eksklawa Rosji pomiędzy dwoma państwami Unii Europejskiej – Polską i Litwą. Aczkolwiek administracyjnie nie jest odrębna od reszty Rosji, to terytorialnie jest od niej znacznie oddalona (najkrótsza odległość od granic obwodu do granicy głównego terytorium Rosji wynosi 350 km w linii prostej). Obywatele rosyjscy stale mieszkający na terenie Obwodu Kaliningradzkiego uzyskali

prawo ruchu bezwizowego do Polski, co daje im pod tym względem uprzywilejowaną pozycję w Rosji.

WYSPIY ALANDZKIE – oficjalnie należą do Finlandii, stanowią jednak odrębny podmiot polityczny. Kraj posiada pełną niezależność w sprawach wewnętrznych i różne od fińskiego prawodawstwo. Istnieje kategoria obywatelstwa alandzkiego. Językiem urzędowym jest szwedzki. Kraj ma własne symbole narodowe, inne od fińskich tablice rejestracyjne pojazdów oraz niezależną pocztę.

AZJA (68 krajów)

- PAŃSTWA AZJI (54 kraje)
  1. ABCHAZJA (Suchumi)
  2. AFGANISTAN (Kabul)
  3. ARABIA SAUDYJSKA (Rijad)
  4. ARMENIA (Erywań)
  5. AZERBEJDŻAN (Baku)
  6. BAHRAJN (Manama)
  7. BANGLADESZ (Dhaka)
  8. BHUTAN (Thimphu)
  9. BRUNEI (Bandar Seri Begawan)
  10. CHINY (Pekin)
  11. CYPR (Nikozja)
  12. CYPR PÓŁNOCNY (Turecka Republika Północnego Cypru, Nikozja)
  13. FILIPINY (Manila)
  14. GÓRSKI KARABACH (Stepanakert)
  15. GRUZJA (Tbilisi)
  16. INDIE (New Delhi)
  17. INDONEZJA (Dżakarta)
  18. IRAK (Bagdad)
  19. IRAN (Teheran)
  20. IZRAEL (Jerozolima)
  21. JAPONIA (Tokio)
  22. JEMEN (Sana)
  23. JORDANIA (Amman)
  24. KAMBODŻA (Phnom Penh)
  25. KATAR (Doha)
  26. KAZACHSTAN (Astana)
  27. KIRGISTAN (Biszkek)
  28. KOREA POŁUDNIOWA (Seul)

29. KOREA PÓŁNOCNA (Phenian)
30. KUWEJT (Kuwejt)
31. LAOS (Wientian)
32. LIBAN (Bejrut)
33. MALEDIWY (Male)
34. MALEZJA (Kuala Lumpur)
35. MIANMAR (daw. Birma, Yangon, daw. Rangun)
36. MONGOLIA (Ułan Bator)
37. NEPAL (Katmandu)
38. OMAN (Maskat)
39. OSETIA POŁUDNIOWA (Tszinwali)
40. PAKISTAN (Islamabad)
41. PALESTYNA (Ramallah)
42. SINGAPUR (Singapur)
43. SRI LANKA (Sri Dżajawardanapura Kotte)
44. STREFA GAZY (Gaza)
45. SYRIA (Damaszek)
46. TAJWAN (Tajpej)
47. TADŻYKISTAN (Duszanbe)
48. TAJLANDIA (Bangkok)
49. TIMOR WSCHODNI (Dili)
50. TURCJA (Ankara)
51. TURKMENISTAN (Aszchabad)
52. UZBEKISTAN (Taszkent)
53. WIETNAM (Hanoi)
54. ZJEDNOCZONE EMIRATY ARABSKIE (Abu Dhabi)

Zdecydowana większość tych państw nie budzi żadnych kontrowersji, bo ujmowane są one we wszystkich podziałach politycznych świata. Nawet jeśli niektóre mapy nie pokazują, znajdujących się poza ONZ, takich państw, jak Abchazja (uznana przez 6 członków ONZ), Południowa Osetia (uznana przez 4 członków ONZ), Cypr Północny – Turecka Republika Północnego Cypru (uznana przez 1 członka ONZ) oraz Górski Karabach (brak uznania ze strony jakiegokolwiek członka ONZ), to trudno dziś zaprzeczyć, że one istnieją. Posiadają wszystkie atrybuty niepodległych państw, łącznie z własną armią, kontrolą granic i polityką migracyjną. W stosunku jednak do dwóch krajów z powyższej listy konieczne wydają się dodatkowe wyjaśnienia.

PALESTYNA (AUTONOMIA PALESTYŃSKA) – poprawna nazwa to Palestyńska Władza Narodowa. Sprawuje ona kontrolę nad częścią terytorium postulowanego Państwa Palestyńskiego. Część państw członkowskich ONZ uznało już Autonomię

jako suwerenne państwo. Wiele zaś państw członkowskich ONZ, w tym Polska, utrzymuje stosunki dyplomatyczne z Autonomią Palestyńską, mimo że nie uznaje jej jeszcze za w pełni niepodległe państwo. Autonomia Palestyńska ma nie tylko własny parlament, prezydenta i rząd, ale także siły zbrojne i odrębną od izraelskiej pocztę. Autonomia Palestyńska nie wydaje jednak swoim obywatelom palestyńskich paszportów zagranicznych – do celów podróży zagranicznych używa się paszportów jordańskich. Prowadzenie jednak własnej dyplomacji i szerokie uznanie, w takiej czy innej formie, Autonomii na arenie międzynarodowej upoważnia do umieszczenia tego kraju na liście państw, a nie krajów zależnych.

STREFA GAZY – formalnie część Autonomii Palestyńskiej, jednak w 2007 r. palestyńska organizacja zbrojna i polityczna Hamas przejęła pełnię władzy w Strefie. Aczkolwiek przestrzeń powietrzną i morską Strefy Gazy kontroluje Izrael, to wewnątrz Strefy władza nie podlega nikomu z zewnątrz, jest więc suwerenna. Władze Strefy Gazy odmówiły podporządkowania się władzom Autonomii Palestyńskiej. Powstało więc *de facto* niepodległe państwo, jednak bez jakiegokolwiek uznania międzynarodowego.

- KRAJE ZALEŻNE AZJI (14 krajów)
  1. AKROTIRI I DHEKELIA (Zjednoczone Królestwo, Episkopi)
  2. ANDAMANY I NIKOBARY (Indie, Port Blair)
  3. BRYTYJSKIE TERYTORIUM OCEANU INDYJSKIEGO (Zjednoczone Królestwo, Diego Garcia)
  4. HONGKONG (Chiny, Victoria)
  5. IRACKI REGION KURDYSTANU (Irak, Erbil)
  6. LABUAN (Malezja, Bandar Labuan, daw. Victoria)
  7. MAKAU (Chiny, Makau)
  8. SABAH (Malezja, Kota Kinabalu)
  9. SARAWAK (Malezja, Kuching)
  10. SIKKIM (Indie, Gangtok)
  11. STREFA BUFOROWA NA CYPRZE (ONZ, Pyla)
  12. TYBET (Chiny, Lhasa)
  13. WYSPA BOŻEGO NARODZENIA (Australia, Flying Fish Cove)
  14. WYSPY KOKOSOWE (Australia, West Island)

Lista krajów zależnych w Azji może budzić pewne kontrowersje. Hongkong i Makau (specjalne obszary administracyjne ChRL), mimo że należą do Chin, w wielu opracowaniach wymieniane są jako odrębne kraje. Jest to uzasadnione – chociażby tym, że posiadają one odrębne od chińskiego prawodawstwo. Prowadzą własną politykę imigracyjną i wizową, zachowały kontrolę graniczną na granicy z Chinami, mają własne waluty i pocztę. W ich przypadku status kraju nie budzi żadnych wątpliwości. Podobnie ma się sprawa z Wyspą Bożego Narodzenia oraz z Wyspami Kokosowymi.

Są to zamorskie terytoria Australii. Z uwagi na ich bliskość do Azji (Wyspa Bożego Narodzenia leży zaledwie 400 km na południe od wybrzeży Jawy) bardziej sensowne wydaje się uważać te dwa terytoria za kraje azjatyckie, a nie umieszczać je w spisie krajów Australii i Oceanii. Wydzielenie pozostałych krajów zależnych, poza Brytyjskim Terytorium Oceanu Indyjskiego (istnienie tego kraju nie jest kontestowane, choć jest on przedmiotem roszczeń terytorialnych), wymaga dodatkowego uzasadnienia.

AKROTIRI I DHEKELIA – formalna nazwa to Brytyjskie Suwerenne Obszary Baz Wojskowych Akrotiri i Dhekelia. Te dwa oddzielne terytoria zajmują łączną powierzchnię 254 km². Są to zamorskie terytoria Zjednoczonego Królestwa na Cyprze. Mimo obecności brytyjskich baz wojskowych nawet turyści zagraniczni mają dostęp do części cywilnej tych terytoriów. Zwłaszcza przez obszar Dhekelia odbywa się tranzyt między przedzielonymi tym obszarem terenami Republiki Cypru (z Agia Napa do Larnaki) lub między obu państwami cypryjskimi (z Famagusty do Larnaki). Akrotiri i Dhekelia posiadają wspólne dowództwo wojskowe oraz jednego wspólnego administratora, który reprezentuje królową Elżbietę II. W związku z powyższym oba obszary traktować należy jako jeden kraj.

STREFA BUFOROWA NA CYPRZE – turysta na Cyprze szybko może się przekonać, że wyspę zajmują cztery kraje pod różnymi administracjami. Poza Republiką Cypru, Turecką Republiką Północnego Cypru oraz Brytyjskimi Suwerennymi Obszarami Baz Wojskowych mamy tam terytorium o powierzchni 350 km², które stanowi strefę buforową pomiędzy obu państwami cypryjskimi. Jest ona administrowana przez ONZ. Musimy ją traktować jako oddzielny kraj cypryjski, bo nie jest to zwykła strefa buforowa, pas ziemi niczyjej. W strefie tej znajdują się zamieszkane miejscowości. Przykładowo, w wiosce Pyla żyją zarówno Grecy cypryjscy, jak i Turcy cypryjscy. Posiadają oni odpowiednio do przynależności etnicznej obywatelstwa jednego z dwóch państw cypryjskich. Problem w tym, że teren, na którym mieszkają, nie podlega administracji żadnego z obu tych państw. Administracją kieruje ONZ i nawet policja jest z tej międzynarodowej organizacji. Na terenie strefy można używać walut obu państw cypryjskich, czyli euro lub lirę turecką.

IRACKI REGION KURDYSTANU – został utworzony w 1991 r. jako państwo kurdyjskie w wyniku zwycięskiego powstania przeciwko irackiemu dyktatorowi Saddamowi Husajnowi. Obecnie w nowym Iraku stanowi on region autonomiczny o specjalnym statusie. Jego niezależność wykracza poza zwykłe przykłady autonomii. Iracki Region Kurdystanu, poza polityką zagraniczną, nie podlega kontroli władzy federalnej. Dysponuje on dobrze wyszkoloną własną armią (Peszmerga, ok. 100 tys. żołnierzy) oraz policją. Prowadzi własną politykę imigracyjno-wizową. Region nawiązał współpracę wojskową z Izraelem, co odbiega diametralnie od pryncypiów polityki zagranicznej, jaką kieruje się Bagdad. Ma własną pocztę wydającą znaczki z napisem „Kurdistan Region – Iraq”.

ANDAMANY I NIKOBARY – terytorium zamorskie Indii. Na wjazd, nawet z terytorium Indii, wymagana jest odrębna wiza.

SIKKIM – stan Indii. Mimo że formalnie stanowi integralną część Indii, na wjazd do niego wymagana jest specjalna wiza. Sikkim utrzymuje kontrolę graniczną i celną na granicy z Indiami (Mielcarek 2002c).

TYBET – dziś jest to Autonomiczny Region Chińskiej Republiki Ludowej, niestety z zupełnie fasadową autonomią, nie mającą porównania z wolnością i dalece posuniętą niezależnością Hongkongu i Makau. Wiele krajów, które uznało dyplomatycznie Chińską Republikę Ludową, nieoficjalnie traktuje Tybet jako kraj okupowany przez Chiny.

LABUAN – specjalne zamorskie terytorium federalne Malesji.

SABAH – zamorska prowincja Malesji na wyspie Borneo, która zachowuje odrębność. Prowadzi własną politykę imigracyjno-wizową oraz kontrolę rynku pracy. Nawet obywatele Malesji z Półwyspu Malajskiego muszą podróżować tam z paszportem zagranicznym.

SARAWAK – zamorska prowincja Malesji na wyspie Borneo, która zachowuje odrębność. Prowadzi własną politykę imigracyjno-wizową oraz kontrolę rynku pracy. Nawet obywatele Malesji z Półwyspu Malajskiego muszą podróżować tam z paszportem zagranicznym. Sarawak posiada ściśle kontrolowaną granicę państwową z malezyjską prowincją Sabah. Co ciekawe, kontrole na granicy z innym państwem – Brunei są dużo łagodniejsze (Mielcarek 1998).

AFRYKA (68 krajów)

- PAŃSTWA AFRYKI (56 krajów)

1. ALGERIA (Algier)
2. ANGOLA (Luanda)
3. BENIN (Porto Novo, Kotonu – siedziba władz)
4. BOTSWANA (Gaborne)
5. BURKINA FASO (Wagadugu)
6. BURUNDI (Bujumbura)
7. CZAD (Ndżamena)
8. DEMOKRATYCZNA REPUBLIKA KONGO (Kinszasa)
9. DŻIBUTI (Dżibuti)
10. EGIPT (Kair)
11. ERYTREA (Asmara)
12. ETIOPIA (Addis Abeba)
13. GABON (Libreville)
14. GAMBIA (Bandżul)
15. GHANA (Akra)
16. GWINEA (Konakry)
17. GWINEA BISSAU (Bissau)
18. GWINEA RÓWNIKOWA (Malabo)
19. KAMERUN (Jaunde)
20. KENIA (Nairobi)
21. KOMORY (Moroni)

22. KONGO (Brazzaville)
23. LESOTHO (Maseru)
24. LIBERIA (Monrowia)
25. LIBIA (Trypolis)
26. MADAGASKAR (Antananarywa)
27. MALAWI (Lilongwe)
28. MALI (Bamako)
29. MAROKO (Rabat)
30. MAURETANIA (Nawakszut)
31. MAURITIUS (Port Louis)
32. MOZAMBIK (Maputo)
33. NAMIBIA (Windhuk)
34. NIGER (Niamey)
35. NIGERIA (Abudża)
36. REPUBLIKA POŁUDNIOWEJ AFRYKI (Pretoria)
37. REPUBLIKA SAHARAWI (Sahara Zachodnia, Ajun)
38. REPUBLIKA ŚRODKOWEJ AFRYKI (Bangi)
39. RWANDA (Kigali)
40. SENEGAL (Dakar)
41. SESZELE (Victoria)
42. SIERRA LEONE (Freetown)
43. SOMALIA (Mogadiszu)
44. SOMALILAND (Hargeisa)
45. SUAZI (Mbabane)
46. SUDAN (Chartum)
47. SUDAN POŁUDNIOWY (Dżuba)
48. TANZANIA (Dar es Salaam)
49. TOGO (Lome)
50. TUNEZJA (Tunis)
51. UGANDA (Kampala)
52. WYBRZEŻE KOŚCI SŁONIOWEJ (Jamusukro)
53. WYSPY ŚW. TOMASZA I KSIĄŻĘCA (Sao Tome)
54. WYSPY ZIELONEGO PRZYŁĄDKA (Praia)
55. ZAMBIA (Lusaka)
56. ZIMBABWE (Harare)

Lista państw afrykańskich może budzić wątpliwości tylko w dwóch przypadkach:

REPUBLIKA SAHARAWI – inaczej nazywana Saharą Zachodnią, przez większość krajów uznawana jest za niepodległy kraj. W rzeczywistości jest to terytorium okupowane przez Maroko. ONZ uważa tę okupację za nielegalną.

SOMALILAND – w 1991 r. kraj ten dokonał secesji od Somalii. Jest suwerennym państwem – nieuznanym dyplomatycznie na arenie międzynarodowej, lecz realnie istniejącym.

- KRAJE ZALEŻNE AFRYKI (12 krajów)
  1. CEUTA (Hiszpania, Ceuta)
  2. MADERA (Portugalia, Funchal)
  3. MAJOTTA (Francja, Mamoudzou)
  4. MELILLA (Hiszpania, Melilla)
  5. PUNTLAND (Somalia, Garoowe)
  6. REUNION (Francja, Saint-Denis)
  7. RODRIGUES (Mauritius, Port Mathurin)
  8. TRISTAN DA CUNHA (Wyspa Św. Heleny, Edynburg Siedmiu Mórz)
  9. ZANZIBAR (Tanzania, Zanzibar Town)
  10. WYSPA ŚW. HELENY (Zjednoczone Królestwo, Jamestown)
  11. WYSPA WNIEBOWSTAPIENIA (Wyspa Św. Heleny, Georgetown)
  12. WYSPY KANARYJSKIE (Hiszpania, Las Palmas)

Wyróżnienie krajów zależnych może budzić szereg wątpliwości, tym bardziej że w różnych publikacjach nie ma zgodności co do ich liczby. Oto uzasadnienie wyróżnienia niektórych krajów zależnych:

CEUTA I MELILLA – to dwa odrębne, tzw. autonomiczne miasta Hiszpanii. Mimo że należą do Hiszpanii, są jej terytoriami zamorskimi, bo leżącymi w Afryce. Stanowią one obszar sporny z Marokiem (Mielcarek 2002b).

WYSPY KANARYJSKIE – są zamorskim terytorium Hiszpanii. Geograficznie wyspy znajdują się w pobliżu południowych wybrzeży Maroka (najmniejsza odległość 100 km). Wyspy Kanaryjskie są terytorium Unii Europejskiej, jednak wyłączonym ze wspólnotowej strefy celnej.

MADERA – prowincja autonomiczna Portugalii o charakterze zamorskim. Poczta portugalska wydaje odrębne znaczki pocztowe dla Madery.

PUNTLAND – od zachodu graniczy z Somalilandem, a od południa z Somalią. W 1998 r. ogłosił niepodległość od Somalii. Obecnie nie dąży do uznania międzynarodowego, uważając się za autonomiczną prowincję Somalii. Ten status nie został jednak uznany przez rząd Somalii. *De facto* więc Puntland, mimo że nie chce niepodległości, jest niezależnym krajem (państwem). Posiada, podobnie jak Somaliland, własną armię i siły policyjne oraz prowadzi odrębną politykę imigracyjno-wizową i związaną z nią kontrolę granic. Tylko ze względu na to, że sam odżegnuje się od posiadanej realnie niepodległości, potraktowano go w tej klasyfikacji jako kraj zależny.

RODRIGUES – jest zamorskim autonomicznym terytorium Mauritiusu (odległość 560 km). Jest niezależny w sprawach wewnętrznych od Mauritiusu. Ma własny parlament i rząd, a także utrzymuje odrębną kontrolę imigracyjną i celną.

TRISTAN DA CUNHA I WYSPA WNIEBOWSTAPIENIA – to dwie odrębne samorządne dependencje Wyspy Św. Heleny. Mają one odmienne od Wyspy Św. Heleny pra-

wodawstwo, prowadzą także własną politykę imigracyjną i wizową. Obie dependencje wydają znaczki pocztowe właściwe dla tych terytoriów. Tristan da Cunha zamiast funtów Wyspy Św. Heleny jako walutę obiegową używa funty angielskie.

ZANZIBAR – wraz z wyspą Pemba tworzy autonomiczną część Tanzanii. Posiada własną służbę imigracyjną. Po dotarciu tam z części kontynentalnej Tanzanii trzeba przejść procedurę kontroli granicznej, podczas której otrzymuje się wizę do Zanzibaru (Mielcarek 2002b)

AMERYKA PÓŁNOCNA (44 kraje)

- PAŃSTWA AMERYKI PÓŁNOCNEJ (22 kraje)

1. ANTIGUA I BARBUDA (Saint John's)
2. BAHAMY (Nassau)
3. BARBADOS (Bridgetown)
4. BELIZE (Belmopan)
5. KANADA (Ottawa)
6. KOSTARYKA (San Jose)
7. KUBA (Hawana)
8. DOMINIKA (Rosseau)
9. DOMINIKANA (Santo Domingo)
10. GRENADA (Saint George's)
11. GWATEMALA (Gwatemala)
12. HAITI (Port-au-Prince)
13. HONDURAS (Tegucigalpa)
14. JAMAJKA (Kingston)
15. MEKSYK (Meksyk)
16. NIKARAGUA (Managua)
17. PANAMA (Panama)
18. SAINT KITTS I NEVIS (Basseterre)
19. SAINT LUCIA (Castries)
20. SAINT VINCENT I GRENADYNY (Kingstown)
21. SALWADOR (San Salvador)
22. STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI (Waszyngton)

- KRAJE ZALEŻNE AMERYKI PÓŁNOCNEJ (22 kraje)

1. ALASKA (USA, Juneau)
2. AMERYKAŃSKIE WYSPI DZIEWICZE (USA, Charlotte Amalie)
3. ANGUILLA (Zjednoczone Królestwo, The Valley)
4. BARBUDA (Antigua i Barbuda, Codrington)
5. BERMUDY (Zjednoczone Królestwo, Hamilton)

6. BRYTYJSKIE WYSPI DZIEWICZE (Zjednoczone Królestwo, Road Town)
7. GRENLANDIA (Królestwo Danii, Nuuk)
8. GUANTANAMO BAY (USA)
9. GWADELUPA (Francja, Basse-Terre)
10. KAJMANY (Zjednoczone Królestwo, George Town)
11. MARTYNIKA (Francja, Fort-de-France)
12. MONTSERRAT (Zjednoczone Królestwo, Brades)
13. NEVIS (St. Kitts i Nevis, Charlestown)
14. PORTORYKO (USA, San Juan)
15. QUEBEC (Kanada, Quebec)
16. SABA (Holandia, The Bottom)
17. SAINT EUSTATIUS (STATIA, Holandia, Oranjestad)
18. SAINT-BARTHELEMY (ST BARTS, Francja, Gustavia)
19. SINT MAARTEN (Królestwo Holandii, Phillipsburg)
20. SAINT-MARTIN (Francja, Marigot)
21. SAINT-PIERRE I MIQUELON (Francja, Saint-Pierre)
22. TURKS I CAICOS (Zjednoczone Królestwo, Cockburn Town)

Odnosnie do listy państw w Ameryce Północnej nie powinno być żadnych wątpliwości, bo wszystkie wymienione państwa są pełnoprawnymi członkami ONZ. We wszystkich więc opracowaniach dotyczących krajów Ameryki Północnej państwa te się pojawiają. Podobnie jak w przypadku krajów zależnych na innych kontynentach, brak jest zgodności co do ich pełnej listy w różnych opracowaniach. Poniżej podano więc uzasadnienie wyróżnienia krajów, co do których mogą się rodzić wątpliwości, czy zasługują one na takie wyróżnienie.

ALASKA – jest jednym ze stanów Ameryki, który jednak w niektórych ujęciach pojawia się jako odrębny kraj. Nikt nie ma wątpliwości, że jest to kraj zależny. Praktycznie jedynym kryterium, które skłania do potraktowania tego terytorium jako kraju, jest jego oddalenie od głównego obszaru Stanów Zjednoczonych. Najkrótsza odległość pomiędzy Alaską a północno-zachodnimi rubieżami stanu Waszyngton (nie mylić ze stolicą USA – miastem Waszyngton, położonym w federalnym Dystrykcie Kolumbia) wynosi aż 870 km.

BARBUDA – w ramach niepodległego państwa Antigua i Barbuda wyspa ta posiada znaczną niezależność. Aczkolwiek jej mieszkańcy (ok. 1500 osób) są obywatelami państwa Antigua i Barbuda, to na użytek wewnętrzny wprowadzono kategorię obywatelstwa Barbudy, którego posiadanie jest warunkiem koniecznym przy nabywaniu ziemi i nieruchomości. Barbuda posiada własny rząd i nie ma już gubernatora, który rezydował na wyspie z ramienia władz centralnych. Barbuda posiada własną pocztę. W sprzedaży są jednak wyłącznie znaczki pocztowe z napisem „Antigua i Barbuda” z dodatkowym nadrukiem „Barbuda Mail”.

GUANTANAMO BAY – jest to Baza Marynarki Wojennej Stanów Zjednoczonych na terytorium Kuby, w Zatoce Guantanamo, o powierzchni 117,6 km². Ambasady i bazy wojskowe na obcym terytorium nie mogą być traktowane jako kraje. Przypadek bazy amerykańskiej w Guantanamo jest jednak podobny do sytuacji Suwerennych Obszarów Brytyjskich Baz Wojskowych na Cyprze. W obu tych przypadkach państwa, na których terenach bazy te się mieszczą, nie mają nad nimi jakiegokolwiek kontroli. Rząd kubański ma formalną zwierzchność nad obszarem zajęтым przez bazę amerykańską, ale nie jest w stanie jej egzekwować. Kuba, nie mogąc wojsk amerykańskich wyprosić ani nawet *pro forma* kontrolować ich poczynań, utraciła suwerenność nad tym obszarem na rzecz Stanów Zjednoczonych. Obszar ten należy więc potraktować jako terytorium zamorskie Stanów Zjednoczonych z klauzulą odrębnego kraju, bo spełnia on wymogi definicji kraju.

NEVIS – razem z większą wyspą St. Kitts tworzy niepodległe państwo o nazwie Saint Kitts i Nevis. Państwo to w swej formie jest raczej konfederacją niż federacją. To sprawia, że niezależność tej wyspy od większego sąsiada wykracza daleko poza ramy zwykłej autonomii. Nevis ma swój parlament, premiera i rząd, a także odmienne prawodawstwo od St. Kitts, które plasuje wyspę wśród tzw. rajów podatkowych. Nevis posiada własną pocztę, która emituje znaczki pocztowe z napisem „Nevis”. Tylko takimi znaczkami można ofrankować korespondencję pocztową wychodzącą z tej wyspy.

QUEBEC – prowincja Kanady o bardzo dużej niezależności od władz federalnych. W odróżnieniu od innych prowincji kanadyjskich, rząd prowincji Quebec nie podpisał Konstytucji Kanady, wydał za to Kartę Praw Obywateli Quebecu oraz posiada własne siły policyjne (ewenment w całej Kanadzie). Język francuski w tej prowincji znajduje się pod szczególną protekcją. Quebec prowadzi częściowo własną politykę zagraniczną. Przy wielu ambasadach Kanady działają także specjaliści konsule reprezentujący Quebec. Prowincja ta to rodzaj państwa w państwie z koncepcją własnej narodowości quebeckiej.

SABA – wyspa na Małych Antylach o powierzchni 13 km², zamieszkała przez ok. 1500 osób. Do 10 października 2010 r. stanowiła jedną z pięciu składowych terytoriów Antyli Holenderskich. Ten ostatni twór przestał istnieć. Dziś jest to pięć oddzielnych krajów. Obecnie posiada status gminy zamorskiej Holandii z możliwością włączenia do Unii Europejskiej jako obszar peryferyjny, o ile mieszkańcy wyrażą taką wolę w referendum.

SAINT EUSTATIUS – wyspa na Małych Antylach, przez miejscowych zwana St. Eustacia, o powierzchni 21 km², zamieszkała przez ok. 3100 osób. Do 10 października 2010 r. stanowiła jedną z pięciu składowych terytoriów Antyli Holenderskich. Obecnie posiada status gminy zamorskiej Holandii z możliwością włączenia do Unii Europejskiej jako obszar peryferyjny, o ile mieszkańcy wyrażą taką wolę w referendum.

SINT MAARTEN – południowa część wyspy Saint Martin na Małych Antylach, która podzielona jest pomiędzy dwa kraje, francuski Saint-Martin oraz holenderski Sint Maarten. Ten ostatni zajmuje powierzchnię 34 km² i zamieszkuje go ok. 60 000 osób. Do 10 października 2010 r. stanowił jedną z pięciu składowych terytoriów Antyli Holenderskich. Obecnie posiada status odrębnego kraju Królestwa Niderlandów.

W odróżnieniu od Saba i Saint Eustatius, nie jest on zamorskim terytorium Holandii, tylko ma z nią równy status w ramach Królestwa Niderlandów. Królestwo to składa się z czterech krajów: Holandii, Aruby, Curaçao oraz Sint Maarten.

SAINT-MARTIN – północna część wyspy Saint Martin na Małych Antylach. Zajmuje powierzchnię 54 km² i zamieszkuje go ok. 37 000 osób. Stanowił część Gwadelupy, departamentu zamorskiego Francji. Od 15 lipca 2007 r. odrębna zamorska wspólnota terytorialna Francji, a po wejściu w życie w 2009 r. Traktatu lizbońskiego także obszar peryferyjny Unii Europejskiej.

SAINT-BARTHELEMY – wyspa na Małych Antylach. Zajmuje powierzchnię 25 km² i zamieszkuje go ok. 6100 osób. Stanowił część Gwadelupy, departamentu zamorskiego Francji. Od 22 lutego 2007 r. odrębna zamorska wspólnota terytorialna Francji, a po wejściu w życie w 2009 r. Traktatu lizbońskiego również obszar peryferyjny Unii Europejskiej.

AMERYKA POŁUDNIOWA (20 krajów)

- PAŃSTWA AMERYKI POŁUDNIOWEJ (13 krajów)

1. ARGENTYNA (Buenos Aires)
2. BOLIWIA (La Paz)
3. BRAZYLIA (Brasilia)
4. CHILE (Santiago de Chile)
5. EKWADOR (Quito)
6. GUJANA (Georgetown)
7. KOLUMBIA (Bogota)
8. PARAGWAJ (Asuncion)
9. PERU (Lima)
10. SURINAM (Paramaribo)
11. TRYNIDAD I TOBAGO (Port of Spain)
12. URUGWAJ (Montevideo)
13. WENEZUELA (Caracas)

- KRAJE ZALEŻNE AMERYKI POŁUDNIOWEJ (7 krajów)

1. ARUBA (Królestwo Niderlandów, Oranjestad)
2. BONAIRE (Holandia, Klarendijk)
3. CURAÇAO (Królestwo Niderlandów, Willemstad)
4. FALKLANDY (Zjednoczone Królestwo, Stanley)
5. GUJANA FRANCUSKA (Francja, Cayenne)
6. GALAPAGOS (Ekwador, Puerto Ayora)
7. WYSPY JUAN FERNANDEZ (Chile, San Juan Bautista)

Spośród wszystkich krajów Ameryki Południowej cztery obszary wymagają komentarza uzasadniającego potraktowanie ich jako krajów.

BONAIRE – wyspa na Małych Antylach nieopodal wybrzeża Ameryki Południowej o powierzchni 294 km², zamieszkała przez ok. 14 000 osób. Do 10 października 2010 r. stanowiła jedną z pięciu składowych terytoriów Antyli Holenderskich. Obecnie posiada status gminy zamorskiej Holandii z możliwością włączenia do Unii Europejskiej jako obszar peryferyjny, o ile mieszkańcy wyrażą taką wolę w referendum.

CURAÇAO – wyspa na Małych Antylach nieopodal wybrzeża Ameryki Południowej, która zajmuje powierzchnię 444 km² i liczy ok. 138 000 mieszkańców. Do 10 października 2010 r. stanowiła jedną z pięciu składowych terytoriów Antyli Holenderskich. Obecnie posiada status odrębnego kraju Królestwa Niderlandów. W odróżnieniu od Bonaire, nie jest ona zamorskim terytorium Holandii, tylko ma z nią równy status w ramach Królestwa Niderlandów. Królestwo to składa się z czterech krajów: Holandii, Aruby, Curaçao oraz Sint Maarten.

GALAPAGOS – archipelag stanowiący terytorium zamorskie Ekwadoru o specjalnym statusie. Oddalone jest ono od kontynentalnej części Ekwadoru o 960 km.

WYSPY JUAN FERNANDEZ – archipelag, m.in. z Wyspą Robinsona Crusoe, oddalony o ok. 600 km od wybrzeży Chile. Stanowi zamorskie terytorium Chile o specjalnym statusie.

AUSTRALIA I OCEANIA (31 krajów)

• PAŃSTWA AUSTRALII I OCEANII (17 krajów)

1. AUSTRALIA (Canberra)
2. FIDZI (Suva)
3. KIRIBATI (Bairiki)
4. KSIĘSTWO HUTT RIVER (Nain)
5. MIKRONEZJA (pełna nazwa: Sfederowane Stany Mikronezji, Palikir)
6. NAURU (Yaren)
7. NIUE (Alofi)
8. NOWA ZELANDIA (Wellington)
9. PALAU (Koror)
10. PAPUA-NOWA GWINEA (Port Moresby)
11. SAMOA (Apia)
12. TONGA (Nuku'alofa)
13. TUVALU (Vaiaku)
14. VANUATU (Port-Vila)
15. WYSPY COOKA (Avarua)
16. WYSPY MARSHALLA (Majuro)
17. WYSPY SALOMONA (Honiara)

Choć nikt nie neguje istnienia takich krajów, jak Wyspy Cooka i Niue, to zazwyczaj traktuje się je jako kraje zależne. Mimo że obywatele tych krajów są obywatelami Nowej Zelandii, umieszczenie ich tutaj jako państw wydaje się bardziej zasadne.

Oba kraje mają status samorządnych terytoriów stowarzyszonych z Nową Zelandią. Sytuacja jest więc podobna jak w przypadku Palau, Mikronezji i Wysp Marshalla, które są państwami stowarzyszonymi ze Stanami Zjednoczonymi. W dodatku Wyspy Cooka utrzymują stosunki dyplomatyczne z 31 krajami, a Niue z 6. Prowadzenie własnej dyplomacji jest jedną z cech suwerennej państwowości. Księstwo Hutt River rzadko gości w opracowaniach o państwach świata, lecz spełnia ono warunki zaliczenia go do grona państw.

KSIĘSTWO HUTT RIVER – położona w stanie Zachodnia Australia, 595 km na północ od Perth, farma o powierzchni 75 km², 21 kwietnia 1970 r. stała się niepodległym krajem. Wtedy to farmer Leonard George Casley ogłosił secesję od Australii. W 1972 r. proklamował on monarchię i ogłosił się księciem Leonardem I. Dziś Księstwo Hutt River jest monarchią konstytucyjną. Jego suwerenność nie budzi wątpliwości, bo obszar tego państwa został już dawno wyłączony z australijskiej strefy fiskalnej i celnej. Firmy zagraniczne mogą się rejestrować na terenie księstwa. Płacą one tylko 0,5% podatku od rocznych zysków na rzecz księstwa i nie podlegają opodatkowaniu w Australii. Księstwo Hutt River stało się jednym z rajów podatkowych. Wydaje własne paszporty, stemplowane są paszporty przyjezdnych, prawa jazdy, posiada własne tablice rejestracyjne pojazdów, emituje własną walutę – dolary Hutt River. Ma ono także własną funkcjonującą pocztę i wydaje poszukiwane przez filatelistów na świecie znaczki. Księstwo liczy zaledwie 30 stałych mieszkańców, ale można nabyć obywatelstwo księstwa i paszport. Obecnie ponad 13 tys. osób na świecie legitymuje się obywatelstwem Hutt River. Księstwo posiada także przedstawicielstwa w niektórych krajach, a pełnoprawną ambasadę na Wybrzeżu Kości Słoniowej, bo państwo to oficjalnie uznało księstwo (www.hutt-river-province.com, dostęp: 19.10.2011).

- KRAJE ZALEŻNE AUSTRALII I OCEANII (14 krajów)
  1. CHUUK (Mikronezja, Moen)
  2. GUAM (USA, Hagatna)
  3. HAWAJE (USA, Honolulu)
  4. KOSRAE (Mikronezja, Tofol)
  5. NOWA KALEDONIA (Francja, Numea)
  6. NORFOLK (Australia, Kinston)
  7. PITCAIRN (Zjednoczone Królestwo, Adamstown)
  8. POLINEZJA FRANCUSKA (Francja, Papeete)
  9. PÓŁNOCNE MARIANY (USA, Garapan)
  10. SAMOA AMERYKAŃSKIE (USA, Pago Pago)
  11. TOKELAU (Nowa Zelandia, Faipule)
  12. WALLIS I FUTUNA (Francja, Mata Utu)
  13. WYSPA WIELKANOCNA (Chile, Hanga Roa)
  14. YAP (Mikronezja, Colonia)

W niniejszym opracowaniu wydzielono Chuuk, Kosrae i Yap, będące stanami tworzącymi państwo o nazwie Sfederowane Stany Mikronezji, jako odrębne kraje zależne. Uzasadnieniem takiego rozwiązania jest to, że wszystkie te stany dzieli duża odległość od stanu Pohnpei, w którym na głównej jego wyspie, również o nazwie Pohnpei, znajduje się stolica państwa – Palikir. W dodatku wszystkie te stany zachowały własną kontrolę migracyjną. Dla turysty oznacza to, że przemieszczając się z jednego stanu do drugiego, będzie poddany procedurom kontroli granicznej i celnej, tak jakby przybył do innego państwa.

Casus zaś Hawajów jest podobny jak Alaski. Zamorski charakter tego terytorium nie budzi wątpliwości, wszak oddalone jest ono o ok. 3200 km od głównego obszaru Stanów Zjednoczonych. Jeśli mamy więc być konsekwentni, to musimy Hawaje uznać za odrębny kraj zależny, bo tak samo powszechnie traktuje się Gwadelupę, Martynikę czy Gujanę Francuską. Są one departamentami zamorskimi Francji. Departamenty te mają takie same prawa jak departamenty metropolitalne. W przypadku Hawajów czy Alaski mamy dokładnie taką samą sytuację. Są to stany Ameryki o takim samym statusie administracyjnym, jak pozostałe stany, ale cechuje je znaczne oddalenie przestrzenne od głównego terytorium państwa.

Wyspa Wielkanocna powinna być także traktowana jako odrębny kraj zależny. Jest ona zamorskim terytorium specjalnym Chile, oddalonym od jego wybrzeży o 3800 km.

ANTARKTYDA (4 kraje)

- **KRAJE ZALEŻNE ANTARKTYDY (4 kraje)**

1. ANTARKTYDA (terytorium zarządzane międzynarodowo, brak stolicy)
2. BRYTYJSKIE TERYTORIUM ANTARKTYCZNE (Zjednoczone Królestwo, Rothea)
3. GEORGIA POŁUDNIOWA I SANDWICH POŁUDNIOWY (Zjednoczone Królestwo, Grytviken)
4. FRANCUSKIE ZIEMIE POŁUDNIOWE I ANTARKTYCZNE (Francja, Port-aux-Français)

Jedynym terytorium, które może wzbudzać wątpliwości co do statusu kraju, jest Brytyjskie Terytorium Antarktyczne.

BRYTYJSKIE TERYTORIUM ANTARKTYCZNE – obejmuje tereny Antarktydy, do których roszczenia wysuwa Zjednoczone Królestwo, a wręcz uważa je za swoje ziemie. Z prawnego punktu widzenia (prawo międzynarodowe) cały kontynent antarktyczny zarządzany jest zgodnie międzynarodowo na mocy działania Traktatu antarktycznego. Nie wolno wysuwać żadnych nowych roszczeń terytorialnych. Roszczenia australijskie, brytyjskie, chilijskie, argentyńskie, francuskie, norweskie i nowozelandzkie pojawiły się jednak przed wejściem w życie Traktatu w roku 1961. Są one formalnie zawieszane. W 1991 r. zawarto nowe porozumienie, które dopuszcza stare i nowe roszczenia terytorialne do Antarktydy po roku 2041 (Polar Star Expeditions 2003). Roszczenia będą miały prawo złożyć wszystkie państwa, które podpisały ten dokument, w tym także Polska. Pomijając fakt, że brytyjskie roszczenia terytorialne

pokrywają się przynajmniej częściowo z roszczeniami antarktycznymi Argentyny i Chile oraz że większość krajów nie uznaje tych roszczeń, trzeba przyznać, że to terytorium jest zorganizowane. Posiada gubernatora, a także urząd pocztowy w Port Lockroy, dawnej brytyjskiej stacji szpiegowskiej. Jest on wielką atrakcją dla pasażerów z turystycznych statków ekspedycyjnych, bo można tam kupić znaczki pocztowe z napisem „British Antarctic Territory”. Oficjalną walutą kraju jest funt angielski. Stały element ludności tego kraju to obsługa brytyjskich stacji badawczych, które znajdują się na jego terytorium.

BIBLIOGRAFIA

- Grzębowski A., Mielcarek R., Pasoń A. (2007): *Mondaj kontaktoj de „Esperantotur” kaj ISTK en Bydgoszcz (Pollando)*. Skonpes, Bydgoszcz.
- Grzębowski A., Mielcarek R., Pasoń A. (2009): *Esperanto en la mondo*. Międzynarodowe Centrum Kultury i Turystyki, Bydgoszcz.
- Kucharski M. i in. (2002): *Atlas świata*. Pascal, Warszawa.
- Mielcarek R. (2002a): *Watykan*. Sorus, Poznań.
- Mielcarek R. (2002b): *Szlaki dla obieżyświatów 3*. Sorus, Poznań.
- Mielcarek R. (2002c): *Szlaki dla obieżyświatów 4*. Sorus, Poznań.
- Mielcarek R. (2005): *Mikrokraje Europy*. Sorus, Poznań.
- Mroczkiewicz H. (2004): *Podręczny atlas świata*. Demart, Warszawa.
- Polar Star Expeditions (2003): *An Overview of Antarctica*. Halifax.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- www.businessdictionary.com/definition/country.html (dostęp: 19.10.2011).
- www.hutt-river-province.com (dostęp: 19.10.2011).
- www.infoplease.com/ipa/AO762461.html (dostęp: 19.10.2011).
- www.micropedia.wikia.com/wiki/Wirtualne-pa%C5%84stwo (dostęp: 19.10.2011).
- www.mosttraveledpeople.com (dostęp: 19.10.2011).
- www.msz.gov.pl (dostęp: 19.10.2011).
- www.sealandgov.org (dostęp: 19.10.2011).
- www.theodora.com (dostęp: 19.10.2011).
- www.threedictionary.com/country (dostęp: 19.10.2011).
- www.travellerscenturyclub.org (dostęp: 19.10.2011).
- www.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%84stwo (dostęp: 19.10.2011)

STRESZCZENIE

Określenie liczby krajów na świecie stanowi poważny problem. W poszczególnych listach i wykazach krajów świata pojawiają się odmienne liczby. Przyczyna rozbieżności tylko w ograniczonym stopniu tkwi w zmieniających się realiach politycznych świata. Jest ona związana przede wszystkim z brakiem konsekwentnego stosowania definicji kraju, która wyklucza m.in. terytoria bezludne. W artykule przedstawiono autorską koncepcję podziału świata na 306 krajów, w tym 209 samodzielnych państw oraz 97 krajów zależnych. Każdy przypadek mogący budzić wątpliwości uzupełniono o uzasadnienie zaliczenia go do kategorii kraju. Przedstawiona lista jest owocem wieloletnich studiów nad tym zagadnieniem, w tym także osobistych podróży autora do 287 krajów z omawianej listy.

Słowa kluczowe: kraj, lista krajów, państwo, terytorium zależne, suwerenność, autonomia

SUMMARY

CONTROVERSY ABOUT THE NUMBER OF THE COUNTRIES AROUND THE WORLD

The question how many countries are in the world produces a serious problem. Various lists of world countries provide a different number. The cause of this discrepancy lies in the constantly changing global political situation, yet only to a limited extent. It is linked primarily to the lack of a consistent application of the definition of a country itself, which excludes, inter alia, uninhabited territories. This article provides a new author's vision dividing the world altogether into 306 countries, including 209 sovereign states and 97 dependencies based on many years of study on this issue, including the author's personal journeys to 287 countries from this list. Any potentially doubtful cases are discussed to justify their inclusion into a category of country.

Key words: country, list of countries, sovereign state, dependency, sovereignty, autonomy

Dr REMIGIUSZ MIELCAREK

Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu